

הדלקת נרות	מוצ"ש	ר"ת
17:31	18:28	ת"א:
17:14	18:26	י-ם:
17:20	18:28	חיפה:
17:31	18:28	ב"ש:

בית נאמן

שיעורו השבועי של מרן ראש הישיבה רבנו מאיר מאזוז שליט"א

נושאי השיעור

א. דיני פרשת זכור. ב. ביטוי האותיות והמלים לנכון. ג. מבטא הקמץ של הספרדים. ד. דיני קריאת המגילה וזמן קריאתה בשכונת רמות בירושלים. ה. בן כרך שהלך לעיר ובן עיר שהלך לכרך.

אם פרשת זכור מן התורה

א. שבוע טוב. שבת הזו היתה שבת הפסקה, לא קראנו בה שום פרשה מארבע פרשיות, ושבת הבאה שבת זכור. פרשת זכור, אמרנו פעם (בשיעור פרשת כי תשא, גיליון מס' 2) **שדעת הגאונים שקריאתה מדרבנן**, כך דעת בה"ג, כך דעת רב סעדיה גאון, וכן דעת בן גבירול, וכן דעת רבי יצחק בר ראובן, וגם כך דעת הרמב"ם. ארבעה הראשונים שאמרת לא מנו אותה בכלל תר"ג מצוות, כי לדעתם אין מצות זכירה אלא מצות מחייה בלבד. והרמב"ם (פ"ה מהלכות מלכים ה"ה) מנה מחייה וזכירה, אבל אמר מצוה למחות את זכר עמלק ומצוה לזכור את זה, ולא התחיל במצות זכירה כסדר הפסוקים (דברים כ"ה, י"ז-י"ט), כדי לומר לך שכל הזכירה תלויה במחייה, ואם אין מחייה - וכמו היום בזמן הגלות שאין לנו אפשרות למחות את זכר עמלק - אז גם אין זכירה, וא"כ הקריאה כולה מדרבנן, ככה משמע דעת הרמב"ם. וממילא נשים פטורות, כי מצות עשה שהזמן גרמא מדרבנן נשים פטורות. אבל **התוספות** (ברכות י"ג ע"א, ב"ד"ה בלשון) סוברים **שקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא**. וכיון שיש בזה ספק **לכן אנו חוששים לדעת האומרים שקריאת פרשת זכור מדאורייתא**. אבל לא לגבי נשים, כי אף פעם לא נשמע שאשה היתה הולכת לבהכ"נ לשמוע פרשת זכור, ואמרנו כמה טעמים בזה (בשיעור ה"ל). אלא רק לגבי הגברים, חוששים למאן דאמר שקריאתה מדאורייתא.

העלות קטן לפרשת זכור

ב. ומאי נפקא מינה? **שלא להעלות לקריאה של פרשת זכור ילד קטן**, אלא רק אדם מבוגר. כי יש כמה מקומות שמעלים ילדים להפטרה, וגם בתונס היו מעלים ילדים בגיל שמונה תשע להפטרה, והם היו מכינים טוב את ההפטרה וגם את הקטע של סוף הפרשה וקוראים¹. אבל פרשת זכור לא נותנים אותה לקטנים, כיון שהיא מדאורייתא. ולא רק שלא עולה בה קטן, אלא גם השליח ציבור שקורא בתורה צריך להיות גדול: **או שנתמלא זקנו או שהוא בן שמונה עשרה**. ואם אין לו זקן והוא בגיל שמונה עשרה, זה בסדר.

ספר תורה הכי כשר לפרשת זכור

ג. ובוחרים לפרשת זכור את הספר תורה הכי כשר שיש בבית הכנסת, **לא קלף משוח**. למה? כי הקריאה שלה חשובה, ולדעת רוב הפוסקים היא מן התורה, לכן צריך לבחור ספר תורה הכי כשר.

פעם אחת היה בחור מהישיבה, שהיה הולך כל יום ששי להגיה ספרי תורה בבית הכנסת, ויש הגהות שהן לא מעכבות, למשל דיבוק בין האותיות²,

1. והסיבה לזה, כי המשלים כבר קרא את הכל והמפטיר רק חוזה, לכן הקטן יכול לקרוא את הפסוקים של המפטיר, וגם את ההפטרה. ויש מקור לזה בגמרא ברכות (נ"ג ע"ב), "בעידן מפטריהו", ורש"י אומר (שם ד"ה אבל) שנותנים לתינוקות לומר את ההפטרה. וכן במגילה (כ"ד ע"א).
2. אמנם צריך להפריד בין הדיבוק, אבל זה לא נורא, כי יש אומרים שאפשר לקרוא ספר תורה גם עם דיבוק, ככה כותב טורי זהב (סימן ל"ב ס"ק ח"ו, וסימניו: ל"ב ח"י), בשם הרשב"א (ח"א סי' תר"א) וחמיו הרב בית חדש. ואמנם לכתחילה היו מוציאים ספר תורה על דיבוק, אבל הרב חיד"א בס' לדרד אמת (סי' י"ב אות ט') כותב שזה רק מנהג, והוא התלונן על החזנים שעל דיבוק מוציאים ספר תורה, ואילו פרשות פתוחות וסתומות הם לא יודעים מה זה (צריכים ללמוד מה היא פרשה פתוחה

מוצאי שבת פרשת "פקודי" ב' אדר ב' תשע"ו

*הנכתב על אחריות העורכים בלבד

אבל לפעמים יש הגהות מעכבות כמו אות מחוקה, או שיש פיסוק והאות מתחלקת לשתיים, אז הוא יום אחד ראה כתוב שאסור לקטן להגיה ספר תורה בדברים שמעכבים, רק גדול כלומר שנתמלא זקנו ובן שמונה עשרה, והוא היה בחור צעיר. אז שלח מכתב לרב עובדיה ע"ה, ושאל אותו מה אני אעשה עכשיו, אני לא זוכר מה הגהתי ומה לא הגהתי. אמר לו הרב, יש לנו סברת הרמב"ם (שו"ת פאר הדור סי' ט) שמברכים על ספר תורה אע"פ שאינו כשר³, וא"כ כדי שלא ניקח ספרי תורה של בית הכנסת ונפסול אותם, אז אפשר לסמוך כאן על דעת הרמב"ם, ונאמר שמא כדעת הרמב"ם, ואם תמצא לומר לא כמו הרמב"ם, שמא יש לנו חזקה דרבא, מה זה חזקה דרבא? בנדה (מ"ה ע"ב) רבא אומר שאם אדם הגיע לגיל שלש עשרה, חזקה שהביא שתי שערות, אז א"כ אפשר לסמוך על זה. אבל כתב לו הרב, תגיד להם שבפרשת זכור לא יוציאו ספרי תורה שהוגהו על ידך, אלא יוציאו ספר תורה שלא הגהת אותו ויקראו בו לפרשת זכור, כיון שזכור מדאורייתא (הרב עובדיה ע"ה תופס ככה בפשיטות, אפילו שלמעשה יש מחלוקת בדבר), לכן צריכים להקפיד על ספר תורה הכי כשר.

אשכנזי ששמע פרשת זכור מספרדי

ד. העולם חושבים שאשכנזי צריך לשמוע רק מבטא אשכנזי, ואם שומע מבטא ספרדי לא יוצא ידי חובה. ויותר מזה חכם אחד כתב שאם אשכנזי ישמע מבטא אשכנזי מספרדי לא יוצא ידי חובה, מה קרה? ספרדי קורא לך מבטא אשכנזי כמו אבות אבותיך, זה מה שאתה מבטא, אז בגלל שספרדי קרא זה פסול? מה יש לך? וכי ספרדי הוא מעשרת השבטים? (ואפילו עשרת השבטים אם קראו לנו אנחנו יוצאים ידי חובה, יש לנו אתיופים בישיבה, הם יודעים לקרא ומוציאים אותנו ידי חובה), לכן זה תמוה. אבל יותר מזה אני אומר, **ספרדי שקרא מבטא ספרדי לאשכנזים, הם יוצאים ידי חובה**. למה, כי אין ספק שהמבטא הספרדי הוא הכי מדוייק (יש דבר אחד או שניים שהוא לא מדוייק, אבל בשאר הדברים הוא מדוייק). אנחנו לא צריכים להביא עדות של הרידב"ז או עדות של הרב שוורץ, כי כל הגמרא וכל הראשונים כולם מעידים על זה.

ומה היא פרשה סתומה), ואולי יש בספר תורה טעות, ועל דיבוק שהוא רק מנהג מוציאים ספר תורה. אבל המנהג הזה להוציא ס"ת על דיבוק הוא טוב, הוא מובא בתשובות הריטב"א (סימן קמ"ב), שכן נהגו רבותיו, הרשב"א ורבי אהרן הלוי, אבל זה לא מן הדין.
3. ובתשובה (שם) כתב שככה נהגו רבותיו רבי יצחק אלפסי ואחרים, שהיו מברכים על ספר תורה פסול, משום שעיקר המצוה זו הקריאה, ספר התורה אמנם לא כשר, אבל אתה קורא, מצוה על השמיעה, לשמוע דברי תורה. וזו תשובה תמוהה, הרשב"א (ח"א סי' תפ"ה) התפלל עליה ואמר שזה סותר דבריו בחיבור (פ"י מהל' ס"ת ה"א). אבל באו חכמים מאוחרים ויישבו אותה, רבי אליהו מזרחי (שו"ת הרא"ם סי' י"ד) יישב אותה. ורבי יעקב בי רב רבו של מרן (הב"ד מרן בב"י סי' קמ"ג), אמר שסומכים על תשובת הרמב"ם הלזו לענין מה שקראו כבר, מה פירושו? אם אדם קורא בתורה ופתאום מצאנו פסול גמור בעליית ששי, מה נעשה? נביא ספר תורה ונחזור מחדש? ומה יהיה אם גם בספר תורה החדש נמצא פסול? פעם אני זוכר אצל אבא ע"ה (בפרשת נשא נדמה לי), שהוציא ששה ספרי תורה, קרא באחד ומצא פסול, בשני המשיך ומצא פסול וכו', עד שב"ה נשאר אחד לפליטה, ואולי גם הוא לא נשאר, ואח"כ עשינו הפטרה בלי ברכות. אבל כל פעם לחזור זה טורח צבור גדול, אז אומר רבנו יעקב בי רב שאפשר לסמוך על דעת הרמב"ם שמברכים על ספר תורה פסול.

ביטוי האות עי"ן

ה. בפרשת זכור יש בה כמה אותיות שצריכות ביטוי. בגמרא (מגילה דף כ"ד ע"ב) כתוב אין ממנים שליח ציבור מי שקורא לאלפין עיינין ולעיינין אלפין, מה הפירוש? כל המפרשים שתקו, רש"י שם לא אומר כלום, התוספות לא אומרים כלום, הרא"ש לא אומר כלום, אף אחד לא דיבר כלום. והראשון שדיבר הוא מגן אברהם (סימן נ"ג ס"ק ט"ו) שכתב: "פירוש, הברת העי"ן היא בחוזק ועמוקה יותר מהברת האל"ף", מה זה "בחוזק ועמוקה"? זה כמו שאנחנו מבטאים, שהעי"ן היא יותר עמוקה. אבל בא החכם רבי ברוך אפשטיין⁴ (מקור ברוך ח"א פ"ג סעיף ט' בהערה), הביא דברי מגן אברהם הזה, ואמר אני לא מבין מה פירוש הברת העי"ן עמוקה, מה זה עמוקה? אם הכוונה שמוסיפים נו"ן (כמו יעקב אומרים יענקלה, שמע ישראל אומרים שקענג ישראל, משוגע אומרים משיגע, ויש כל מיני דברים כאלה), אז אל"כ תגיד שמוסיפים נו"ן, מה זה "עמוקה"? אבל אם היה רואה ספרדי אחד בחיים, היה אומר לו תבטא את המלה "שמע", והיה שומע מה זה עמוקה, זה פשוט מאד (המלה "עמוקה" מתחילה בעי"ן, כי העי"ן זו הברה עמוקה). אז המגן אברהם הוצרך לפרש כי בזמנו כבר התחילו לשכות, אבל בדורות הראשונים כולם ביטאו את העי"ן.

ביטוי האות ח"ת

ו. וכן ביטאו את הח"ת. בגמרא (מגילה שם) אמרו על רבי חייא, כשאתה מגיע לפסוק וחכיתי לה' (ישעיה ח' י"ז), איך אתה אומר "החכיתי", הרי אתה מחרף ומגדף? וכן בפסוק "נפשנו חכתה לה" (תהלים ל"ג כ) איך תאמר "הכתה"? כי האות ח"ת היא גרונית. ואי אפשר לומר שהח"ת זה כ"ת כמו כ"ף, כי בספר יצירה⁵ (פרק ב') מובא המוצא של כל אחת מהאותיות, אחה"ע בגרון, בומ"ף בשפתים, גיכ"ק בחיך וכו', אז אחה"ע בגרון, כלומר הח"ת באה מהגרון, וא"כ אם תעשה אותה כ"ת, זה כבר בחיך לא בגרון, כי גיכ"ק בחיך, לכן בגרון זה ח"ת⁶.

מלעיל ומלרע

ז. ועוד דבר, צריך לדעת אם המלה מלעיל או מלרע. למשל "עשה לך עמלק", אל תגיד עשה (מלעיל) אלא עשה מלרע, אל תגיד עמלק (מלעיל) אלא עמלק מלרע. למה? כי לפעמים זה משנה את המשמעות, כמו בפרשת יוצא שכתוב שם "הנה רחל בתו באה עם הצאן" (בראשית כ"ט ו'), ואח"כ נאמר, "עודנו מדבר עמם ורחל באה" (שם ט'). ומה ההבדל בין באה הראשונה לבין באה השנייה? רש"י מסביר, "באה" (מלרע) פירושו עומדת להגיע, וזהו לשון הווה, בינוני, אבל באה (מלעיל) פירושו כבר הגיעה, וזה "עודנו מדבר עמם ורחל באה". אותו דבר בפרשת וישלח, כתוב "זאת כל חילם ואת כל טפם ואת נשיהם שבו ויבוזו" (בראשית ל"ד כ"ט), מה זה "שבו" (מלרע)? זה לשון שביה, אבל אם אתה אומר "שבו" (מלעיל) פירושו חזרו, אז בין שבו ובין שבו הפירוש משתנה. לכן צריך לשים לב למלעיל או למלרע.

4. מחבר ספר תורה תמימה. יש לו ספר "מקור ברוך" ארבעה כרכים, מי שייקח כרך לא יכול לישון עד שיגמור אותו, כי הסגנון שלו מתוק מאד. והוא מזרע רבנו זרחיה הלוי, והוא אומר שם פ"א סעי' א' המקור שלנו ממשפחת בנבנשיטי וחבל שהחלפנו. אבל טוב שהחליף, אין דבר, זה בסדר, הוא אוהב פשוט ולכן נקרא "אפשטיין" ע"פ הפשט.

5. זה ספר קדמון שמיחם לברכה אבינו. אמנם לא בדיוק של אברהם אבינו, אומרים שרבי יעקבא כתב אותו. והוא מוזכר בגמרא בסנהדרין (ס"ה ע"ב), אמרו "ועסקי בספר יצירה ומיברו להו יעגלא תילתא".

6. היה מעשה בילד אחד בצרפת שלמד אצל חב"ד (ואביו למד אצלי פעם קריאה), אז בא המורה שלו לאבא, אמר לו אני מקנא בך שלך שהוא יודע לבטא את הח"ת, כי אני לא יכול לומר ח"ת אני אומר כ"ת, אמר לו בא אני אלמד אותך לבטא את הח"ת, אמר לו יש ארבע אותיות מהגרון, אחה"ע, תגיד אה, אמר אה, עכשיו תגיד אה לא אה, אה זה יותר עמוק, אמר אה (כתוב אבות פ"ה מכ"א) "בן הא אומר לפום צערא אגרא", בשביל לבטא את הא"א צריך להצטרע מעט, אבל אין דבר אתה תקבל על זה שכן. זה חידוש שאמר אותו הרב יעקובוביץ מלמד תינוקות בירושלים, היה אומר להם תבטאו את הא"א נכון, אל תגידו מארה תגידו מהרה, אמרו לו קשה לנו, אז אמר להם "בן הא הא אומר לפום צערא אגרא". עכשיו תפתח את הגרון קצת יותר ותגיד אה, אמר אה, אמר לו אתה רואה שאתה יכול להגיד אה, תמיד לא הצלחת כי השתמשת בחיך (חיך" זה אותיות ח"ת וכ"ף, אז הוא החליף ח"ת בכ"ף), אם תשתמש בגרון תוכל לבטא. עכשיו תמשיך הלאה ותגיד ע, אמר לו זה כבר אני לא יכול, אמר לו אם אתה ח"ו מקיאה מה שאתה אוכל מה אתה אומר? אמר לו ע, אמר לו הנה יש לך עי"ן, אל תגיד שאין לך עי"ן, אז יש לך ארבע אותיות, אל"ף, ה"א, ח"ת, עי"ן. שם יעקבא אבינו שואל את אנשי העיר "הידעתם את לבן בן נחור" (שם ה), והם לא רצו לענות לו אז אמרו לו בקצרה: "ידיענו", "ויאמר להם השלום לו, ויאמרו שלום", ואח"כ "והנה רחל בתו באה עם הצאן", אמרו לו אם יש לך עוד שאלות הנה רחל באה, תשאל אותה ועזוב אותנו, אבל אח"כ כשאמר להם (שם ז), למה אתם ככה יושבים, "השקו הצאן ולכו רעו" (יעקב אבינו היה מסודר אם עובדים אז עובדים כמו שצריך), ענו לו תשובה ארוכה, "לא נוכל עד אשר יאספו" וגו' (שם ח).

ביטוי האות קו"ף

ח. וג"כ צריך לבטא את הקו"ף כמו שצריך. ומנין לנו שמבטא הקו"ף הוא כמו שלנו? כותב החכם בעל שפת אמת (שער האותיות אות קו"ף), יש ארבע מסורות באות קו"ף, יש עושים אותה גו"ף כמו גימ"ל, אומרים "יגח גורח". ויש עושים אותה כמו אל"ף, כי קשה להם לבטא הרבה קופ"ם אז הם אומרים "אדוש אדוש אדוש", הקו"ף עושה להם כאב ראש. ויש היום עושים אותה כ"ף, בת קו"ף כבת כ"ף (רש"י בראשית כ"ג א'). והספרדים שעדיין מבטאים טוב (כי רובם ככולם שכחו את הכל), אז הם עושים אותה קו"ף. ומי אמר שזה המבטא הנכון? אז הוא אמר קודם כל הוכחה פשוטה, שהרי אל"ף יש לנו כבר, וכ"ף יש לנו כבר, וגימ"ל יש לנו כבר⁸. אבל חוץ מזה יש עוד הוכחה, הראשונים כותבים שהקו"ף כשמייע לה לקבל דגש, אז הרבה פעמים הדגש נשמט כדי להקל על הלשון, כמו למשל בפסוק בתהלים "וַיִּנְקְשׁוּ מִבְּקִישׁ נִפְשִׁי" (ל"ח י"ג), בחו"ל היינו אומרים "וַיִּנְקְשׁוּ" הקו"ף בדגש, אבל היום נתגלה שבתנ"ך ברויאר כתוב "וַיִּנְקְשׁוּ" בקו"ף רפויה, ולכאורה הרי צריך להיות "וַיִּנְקְשׁוּ" כי זה בנין פיעל, כמו וַיִּדְבְּרוּ? וגם מִבְּקִישׁ נִפְשִׁי הקו"ף רפויה, למה לא מִבְּקִישׁ? וכן גם הַמְבַקְשִׁים את נַפְשִׁי (שמות ד' י"ט) הקו"ף רפויה, וכל זה למה? כי הקו"ף קשה, ואם תוסיף לה עוד דגש אז יהיה קשה לבטא אותה, זה כתבו ראשונים, מדקדקים קדמונים עוד לפני אבן עזרא. ואם הקו"ף היא כמו כ"ף, למה היא קשה? מה הבעיה לבטא אותה? אלא ודאי שביטוי הקו"ף הוא קשה, וצריך ללמוד אותה.

ביטוי האות צד"י

ט. ויש ג"כ אות צד"י. יש חושבים שאות צד"י אפשר לבטא אותה טסד"י, זה לא נכון, כי הצד"י במקור היתה צד"י כעין סמ"ך (רק עמוקה יותר), ולא רק אצל הספרדים אלא גם אצל האשכנזים. התוספות בברכות (דף מ"ג ע"א, בד"ה ועל) מביאים חכם רבי משה "מקוצי", אז שאלתי בחורים שבאו מצרפת אם יש עיר כזאת בצרפת? אמרו לי כן, יש עיר COSSI, וזה קוסי לא קוטיסי, והתוספות כתבו בצד"י. וגם רש"י כתב לפעמים מלים בלע"ז, כמו למשל בברכות (י"ח ע"ב) "גזיזי דברדא", רש"י מפרש חתיכות של שלג, גלאנצ"א בלע"ז, מה זה גלאנצ"א? גלאס, ויש מלת "גלאס" בצרפתית שפירושה שלג, ורש"י כותב גלאנצ"א בצד"י. ויש הוכחות מהגאונים שכתבו חיבורים באותיות עבריות ובשפה ערבית, ככה רב סעדיה גאון כתב את החיבורים שלו, ככה חובות הלבבות, ככה הרמב"ם, וככה יש קצת תשובות גאונים, וכל פעם שיש בערבית מבטא צד"י, הם כותבים אות צד"י, ואם היה הביטוי שלה טסד"י אז היו כותבים ט"ת סמ"ך ולא צד"י. ועוד הוכחה מעיר מפורסמת מאד, "מצרים", איך קוראים לה בערבית? "מצר", יש מי שאומר "מטסר". לא. ויש גם הוכחה מתהלים, כתוב "ושבועתו לַיִשְׁשָׁק" (ק"ה ט'), ישחק בשל"ן ותמיד יצחק בצד"י, ואם אתה אומר יססחק, א"כ כשמחליפים את הצד"י לשי"ן אז חסר ט"ת, כי צריך לומר יססחק, וזה פשוט. אבא ע"ה היה מביא הוכחה גם מספר יצירה (פרק ב'), שאותיות זסשר"ץ הם בשיניים, וא"כ אם אתה עושה טסד"י אז יש לך ט"ת מהלשון (כי דטלנת לשון) וסמ"ך מהשיניים, אז היא מורכבת משני מוצאות, אלא בודאי שאומרים צד"י כעין סמ"ך, וזה תמיד היה פשוט. והביטוי טסד"י של היום הגיע מאז שגלו היהודים בגרמניה, כי בגרמנית יש אות כזאת², כמו "מרצדס", וכל מי שאומר טסד"י הוא מייבא מכונית מרצדס מגרמניה... אבל הצד"י המקורית היתה צד"י כמו סמ"ך עמוקה, לכן אין בזה ספק. וכל אחד ישאל את אבות אבותיו, איך הם ביטאו בעירק בתימן ובכל מקום, יראה שכולם ביטאו צד"י כמו סמ"ך, ואין ספק בדבר הזה.

מין הרב עובדיה זצ"ל ביטא צד"י כהלכה

י. הרב עובדיה ע"ה פעם שאל אותי איך קוראים לאיך? אמרתי לו צמח (בצד"י כמו סמ"ך). ואני יודע שכולם אומרים צמח בטסד"י, אבל אני נלחמתי שייגידו צד"י נכון, כי בחו"ל היה הרבה ויכוח על זה, וכתבתי בה שנים עשרה הוכחות, אז הרב אמר לי מה זה סמח? אמרתי לו "צמח" בטסד"י, מה אגיד לו. אבל אח"כ כתבתי מאמר באור תורה (תמוז תשל"ב סימן ט"ו), ויש בו כל ההוכחות על הצד"י, אז

8. מה שיש אומרים הגימ"ל גימ"ל, זה לא נכון, כי רב סעדיה גאון שחי לפני אלף ומאה שנה, כתוב (בפירושו לספר יצירה פ"ב ה"ב) שהמבטא ג"ם חסר לנו, והוא מסביר למה חסר לנו, ואם היה המבטא של גימ"ל גי"א א"כ לא חסר כלום.

לא להרעיש במלת "עמלק"

יג. ועוד דבר, כשאומרים "תמחה את זכר עמלק" לא להרעיש¹³. ולכן אם השליח ציבור רואה שהם מרעישים ומשתגעים, יחכה שיגמרו ויאמר להם עכשיו אני חוזר, "תמחה את זכר עמלק - ואל תפריעו לי - מתחת השמים לא תשכח".

מה זה "מתחת השמים"

יד. מה זה "מתחת השמים"? שדוקא מתחת השמים תמחה, אבל בתורה **שהיא מעל השמים אל תמחה**, כי בתורה כתובה המלה "עמלק", וכי מישוהו יאמר אני מקיים מצות תמחה ומוחק את המלה עמלק מהתורה? אסור לך למחוק, זה כתוב בתורה.

ביטוי הקמץ כמו הספרדים

טו. גם הקמץ. האשכנזים חושבים שהקמץ הנכון הוא כמו שהם אומרים, קמץ כמו חולם או, **אבל פעם הוכחנו חמש עשרה הוכחות, מכל הראשונים, אשכנזים ספרדים וצרפתיים, וגם מהגמרא, שכולם היו מבטאים את הקמץ כמו שאנחנו מבטאים**. ומה ההוכחות? אני הבאתי הוכחה מרש"י בברכות (דף מ"ז ע"א), שמפרש מה זה אמן חטופה, שקורא את האל"ף בשוא פתח ולא בפתח, וכי האל"ף בפתח? הרי היא בקמץ. אז כותב היעב"ץ בהגהותיו על הגמרא (שם), שהרב (רש"י) קרא את הקמץ כפתח כמנהג הספרדים. ויש עוד רש"י בברכות (י"ג ע"ב, בד"ה ובלבד) שאומר שמלת "אחד" החי"ת בפתח, והרי היא בקמץ לא בפתח¹⁴. ויש עוד רש"י בפרשת ויצא, בפסוק "מלא שבוע זאת" (בראשית כ"ט כ"ז), שאומר אל תפרש מלא שבוע הזה, שא"כ למה השלי"ן בחטף הרי היא צריכה להיות בפתח, והכוונה שלו בקמץ, שְׁבֹעַ. וככה כותב רש"י גם בפרשת משפטים, בפסוק "זבח לאלהים יחרם" (שמות כ"ב י"ט), שהלמ"ד של "לאלהים" בפתח, והרי הלמ"ד בקמץ? אלא רש"י קורא לקמץ פתח (יש מקומות שקורא לה קמץ ויש מקומות שקורא לה פתח), כי זה היה אצלו אותו ביטוי. וגם האבן עזרא (ספר צחות דף ג' ע"ב) מעיד, שבצרפת ובספרד קראו את הקמץ כמו הפתח.

הבדל דק בין קמץ לפתח

טז. אבל האבן עזרא (שם) מעיר, **שהקמץ לא בדיוק כמו הפתח**, אלא צריך להיות ממוצע, הוא אומר **שצורת הקמץ זה קו ונקודה, אז קו זה פתח ונקודה זה חולם, כלומר זה ממוצע בין הקמץ ובין החולם**. ולא היינו מבינים איך הביטוי הזה. עד שפעם אחת לפני כמה שנים בליל הושענא רבא, מישוהו אמר לי יש לנו סוכה גדולה בוא תקרא אצלנו, אז באתי, וכל אחד היה קורא פרקי תהלים, נתנו לי שם פרק מ"ב, קראתי והגעתי לפסוק "מה תשתוחחי נפשי ומה תהמי עלי" (פסוק י"ב), מיד קפץ בעל הבית אמר לי עָלִי (במבטא של הקמץ בין פתח לחולם), אמרתי לו מה קרה לך? למה עולווי? אם הפה שלך מלא מים אז תבלע ואח"כ תדבר, אמר לי לא, זה קמץ, ואז הבנתי מה זה הקמץ הממוצע בין פתח לחולם. **כי בקמץ קומצים את הפה אָה**, אבל לא אומרים או אלא באמצע, ואילו בפתח פותחים את הפה אָה.

הוכחות להבדל הנ"ל

יז. ואח"כ מצאתי כמה הוכחות לזה. הוכחה ראשונה, **בשם ה' אנחנו אומרים אותו נְי במבטא הדומה לחולם**, ולא רק אנחנו בתנוס ובג'רבא אלא גם בלוב ובחאלב (ואולי כל עדות הספרדים), והשומע לא יודע למה אומרים נְי ככה, אלא בגלל שהנו"ן בקמץ אז עושים הפרש בין שם ה' קודש ובין שם אדני חול, כמו "הנה נא אדני" (בראשית י"ט ב') שזה חול. ומאיפה נובע הפרש הזה? בגלל הקמץ של "נְי". **והוכחה שניה**, היה **רבי מאיר ועקיני ע"ה**¹⁵, ביום שמחת תורה, **כשהחזן קורא "ויהי מבדיל בין מים למים"** (בראשית א' ו'), **אמר לו תקרא בין מים למים**, הקמץ במבטא בין פתח לחולם, אמר לו מה קרה? אמר לו

13. פעם התפללתי ב"תורה וחיים" של הרב בעדני שיהיה בריא, זה היה בפרשת וישלח, אז באו אורחים מאמריקה שמוצאם מחאלב, והחזן קרא "ותלד לאליפז את עמלק" (בראשית ל"ו י"ב), ופתאום סערה בבית הכנסת, חשבתי שהשמים נפלו, מה קרה? הזכירו את המלה "עמלק". ולא שהזכירו "תמחה את זכר עמלק", שאז הם מרעישים בכפלי כפליים.

14. והגר"א שם נדחק ועשה בו הגהה, אבל הפרישה (סימן ס"א סק"ז) פירש אותו כפשוטו.

15. היה רב ראשי של טבריא, ונפטר בשנת תשל"ה, בן תשעים ואחת. זאת אומרת שהוא נולד בשנת תרמ"ד, לפני מאה ושלושים שנה.

אח"כ הרב אמר בדרשה שההוכחות נכונות. ומאז בתפילה היה הרב משתדל לבטא צד"י, שמעתי אותו פעם אחת מתפלל חזן בערבית, והיה אומר "ועשו להם ציצית", ומבטא את הצד"י כמו שצריך. וגם רבי משה חבושה שיחיה אומר שהרב היה מבטא צד"י בתפילה, בדיבור עושים כמו שנוהגים העולם, אבל בקריאת התורה, פרשת זכור, תפילת עמידה וכדו', צריך לבטא צד"י כמו שצריך.

אותיות קו"ף וצד"י זה ק"ץ, וכנראה הק"ץ מתעכב בגלל שלא מבטאים אותם נכון, **אם כל ישראל יתחילו לבטא קו"ף וצד"י כמו שצריך, וכמו שביטאו אבות אבותינו בכל העדות כולם, אז הכל יהיה בסדר**.

ביטוי מפיך בה"א

יא. ועוד דבר, מפיך. ולפעמים המפיך הזה משנה את המשמעות, כמו למשל "מתרפקת על דוֹדָהּ" (שה"ש ח' ה'), כלומר הדוד שלה, אבל מתרפקת על דוֹדָהּ בלי מפיך הכוונה אחות האב, לכן צריך לבטא נכון. וכן בקדיש "יתגדל ויתקדש שְׁמִיה רבא", למה שְׁמִיה? כי שְׁמִיה בלי מפיך זה משמעות אחרת. לכן צריך ללמוד את כל הכללים.

תי"ו ודל"ת רפויים נשכחו מאתנו

יב. יש דבר אחד שאנחנו לא יודעים, זה תי"ו רפוי. פעם ידעו אבותינו איך לבטא, הרד"ק ידע מזה (עי' במכלול דף ע"ג סוף ע"א), אבל אחרי גירוש ספרד, אנחנו עושים תי"ו רפוי כמו דגושה. אבל זה לא נורא, למה? כי הגאון מוילנא כתב בפירושו על תיקוני הזוהר (תיקונא תשעה עשר, דף ל"ח סוף ע"ד), שממה שכתוב בגמרא (ברכות ט"ו ע"ב) שצריך לעשות ריוח בין הדבקים כמו עשב בשדך והכנף פתיל, שמע מינה שאין הבדל בין ב"ת רפוי לב"ת דגושה וכן אין הבדל בין פ"א רפוי לפ"א דגושה, וכמבטא הספרדים. אבל זה תמוה, כי הספרדים יש להם פ"א רפוי ופ"א דגושה, והם מבטאים "הכנף" בפ"א רפוי¹⁶. אבל תי"ו רפוי קשה לומר אותה, למה? כי היא תיהפך לסמ"ך, וכמו שהאשכנזים הפכו אותה לסמ"ך¹⁷. והאמת היא שהתי"ו הרפוי האמיתית היא באמצע, לא תי"ו כמו הספרדים ולא סמ"ך כמו האשכנזים, אלא באמצע. ויש ביטוי כזה שהתימנים וחלק מהעיראקים יודעים אותו, וגם מי שלומד ערבית יודע אותו, אבל אנחנו לא נוכל לעשות את זה¹⁸. ולכן **לא נורא שאנחנו לא מבטאים תי"ו רפוי במלה "את" בפסוק "זכור את אשר עשה לך עמלק"**, כי לא החלפנו הרבה, רק בין תי"ו רפוי לתי"ו דגושה. וגם ביטוי הדל"ת הרפוי קשה לנו לבטא, ורק ב"אחד" של שמע ישראל אנחנו בקושי מבטאים אותה, אבל גם בזה החלפנו רק בין דל"ת רפוי לדל"ת דגושה.

ולכן אשכנזי ששמע מספרדי פרשת זכור, אדרבה מגיע לו שכר גדול, אין ספק בדבר הזה, ולא צריכים לריב על כל שטות, כי דברים כאלה הם פשוטים וברורים כשמש, וכי יש ספק בעיניך? יש ספק בחי"ת? אין ספק בדברים האלה.

9. פעם כתב לי הרב שמואל דוד הכהן מונק מחבר שו"ת פאת שדך (שד"ך ראשי תיבות ש'מואל ד"וד כ"הן, והמשפחה שלו מונק. הוא היה מתכתב איתי, היה אדם עניו ומודה על האמת, אדם מיוחד): אני בעונותי הרבים לא יכול לבטא את המפיך בה"א, ובשבוע הבא קוראים פרשת זכור, איך אני אעשה עם "לְשִׁתְּהָ?" הרי אני לא יכול לבטא את הה"א. אמרתי לו מחילה מכבודו, הרי כבר בקריאת שמע יש לך "לא תתן את יְבוּלָהּ", למה לא שאלת על זה ונזכרת רק בפרשת זכור? אבל יכול להיות שהוא סובר כמאן דאמר שרק פרשה ראשונה בלבד מדאורייתא או רק פסוק שמע ישראל, אבל בפרשת זכור אין מה לעשות, לכן צריך ללמוד את זה.

10. ואמנם "עשבו" ביטוי הבי"ת רפוי אנחנו שכחנו, אבל האשכנזים הזכירו לנו. שמעתי על רבי סלמאן מוצפי (שחיברו עליו ספר "עולמו של צדיק"), שבעירק לא ביטאו ב"ת רפוי אלא רק ב"ת דגושה (העיראקים תופשים את המנהגים חזק מאד. אמר לי עיראקי אחד, אנחנו לא זזים ממנהג אבותינו, ואומרים "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", ככה הם אומרים, העיראקי לא יזח הוא חזק בדעותיו. אבל זה לא נכון, יש ב"ת רפוי). והוא שמע שבארץ ישראל האשכנזים אומרים ב"ת רפוי, אז אמר, זאת אמת אין ספק, למה? כי בכל ספרי המדקדקים כתוב "בג"ד כפ"ת", ב"ת ב"ת, גימ'ל גימ'ל, דל"ת דל"ת (יש דל"ת רפוי). כ"ף כ"ף, פ"א פ"א, ת"ו ת"ו.

קורבו לודאי שהגר"א ע"ה (הג"ל) ראה את זה בספר "שתי ידות" של החכם רבי מנחם די לונזאנו, ושם (דרך חיים, דף ק"ה ע"ב) הקשה על הדוגמא שהגמרא הביאה "הכנף פתיל", ואמר שאולי בימי חכמי הגמרא היו מבטאים הכנף בפ"א דגושה. אז הגר"א לקח את האולי ועשה את זה ודאי.

11. פעם שאלו את הרב יצחק נסים, שהיה ראשון לציון לפני ששים שנה, מה ההבדל בין אשכנזים לספרדים? אמר להם (בהלצה) הספרדים בונים את העולם והאשכנזים מחריבים את העולם, אמרו לו למה אתה אומר שהם מחריבים את העולם? אמר להם בראש השנה הם אומרים היום "הרים" עולם, הם הורסים את העולם, מה נעשה להם?!

12. ויש כאלה שמנסים לבטא ככה, ואומרים "ולא ססורו אחרי לבבכם", אבל היעב"ץ (בהקדמה לסידור שלו, אות א') כועס על זה, הוא אומר אנחנו מבטאים תי"ו כמו סמ"ך לבושתנו ולחפתנו.

המים הראשונה זה בפתח והמים השניה זה בקמץ, אמר לו א"כ למה בכל התורה כולה אתה לא מעיר לי? אמר לו כאן התורה אמרה "ויהי מבדיל - תעשה הבדלה - בין מים למים". אז שמע מינה שביטוי הקמץ הוא ככה. ויש עוד כמה הוכחות שהקמץ זה אָה שקומצים את הפה¹⁶.

חכמי התלמוד ביטאו הקמץ כמו הספרדים

יח. ויש הוכחה לזה מהגמרא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ד), שם כתוב, שבפסוק "אשר נשבע ה'" (דברים י"א כ"א) צריך לבטא טוב את העי"ן, כדי שלא יהיה "נשבה" מלשון שבי. והרי נשבה הבי"ת בקמץ, כמו שכתוב "ומת או נשבר או נשבה אין רואה" (שמות כ"ב ט'), ולפי המבטא האשכנזי אומרים נשבה, ואילו "נשבע" ה', הבי"ת בפתח, אז א"כ אפילו אם אני לא מבטא את העי"ן אין שום בעיה, כי "נשבע" זה לשון שבועה ובפתח ו"נשבה" זה לשון שבי ובקמץ, אלא מוכרח שגם חכמי התלמוד אמרו את הפתח והקמץ דומים. ויש הרבה הוכחות כאלה.

פעם הייתי בבית הכנסת במלון בצפת, וכולם היו שם אשכנזים (היה אחד ספרדי רבי יצחק פרץ, אבל לא זיהיתי אותו כי הוא לבש כמו האשכנזים), אז חיפשתי מי שיקרא בתורה ביום שבת, אמר להם **חנני רבי מיכאל** שיהיה בריא, הנה חותני יקרא לכם, אמרו לו תשמע יש פה ספר תורה ספרדי, ואם גם הקורא יהיה ספרדי זה תרתי לטיבותא, זה יותר מדי בשבילנו, אז אמרתי בסדר, אם יש לכם קורא אדרבה תקראו אתם, אנחנו יוצאים ידי חובה בקריאה שלכם בכל התורה כולה. אבל בליל שבת אמרו לי תגיד כמה מלים, ראיתי שאף אחד לא רוצה לדבר אז אני דברתי, אמרתי להם על המבטא הספרדי, רצייתי לרמוז להם שלא יחשבו שהקריאה הספרדית משובשת, אז הבאתי להם את רש"י בברכות, והבאתי להם גם את ההוכחה מהירושלמי מאשר נשבע ה', אז משיהו לחש לחתני, אמר לו: והרמב"ם איך היה מבטא? אמר לו פשיטא שהרמב"ם היה מבטא קמץ כמו פתח, ויש גם הוכחות לזה, אבל הרמב"ם ספרדי, לכן הביא לכם רש"י.

ולמחרת הביאו לי מתנה, האשכנזים אחרי שגמרו סעודה של שחרית התחילו לקרא זמירות ופיוטים, ויש שם **פיוט שחיבר אותו רבנו שמעון הגדול, זה רבי שמעון בר יצחק אחי אמו של רש"י**, והפיוט מתחיל: ברוך ה' יום יום, יעמס לנו ישע ופדיום וכו', אז באחד הבתים אומר ככה, "נסגרת לאדום ביד רעי מְדַנִי¹⁷, שבכל יום ויום ממלאים כרסם מְדַנִי, עזרתו עמי לסמוך את אֲדַנִי, ולא נטשתי כל ימי עֲדַנִי, כי לא יזנח לעולם אדני", אמרו לי בכל הבית מסיים מדְנִי מעדְנִי אדְנִי עֲדַנִי הנו"ן בפתח, אז איך הוא חורז בסוף כי לא יזנח לעולם אדְנִי, הרי הנו"ן בקמץ? אלא מוכרח שהחכם הפייטן הזה שהיה דודו של רש"י **קרא קמץ כמו פתח, ואין ספק בדבר הזה**.

ויותר מזה, אמר לי חכם אחד מויד'ניץ, למה האשכנזים מתעקשים שצריכים לומר נִי ולא נִי, כי הם אומרים שלפי קריאת הספרדים אז בשם "אדני" חול ושם ה' קודש זה אותו דבר, כי זה פתח וזה קמץ¹⁸. ופעם הראיתי לאבא את הטענה הזאת במר וקציעה של היעב"ץ (סימן נ"ג), ושם הוא כותב, "על כן אודה ה' בכל לבי, כי עשאני אשכנזי בניבי", כי לפי קריאת הספרדים אין הבדל בין קודש לחול, היתכן לעשות דבר כזה? אז אבא ענה לי: ומה יעשה הרב בין אלהים חול ובין אלקים קודש? והרי אין ביניהם שום הפרש? אלא ודאי שזה תלוי בכוונה. אז בא אותו חכם מויד'ניץ, אמר לי יש קושיא גדולה עלינו האשכנזים, מה הקושיא? אמר לי יש לנו פיוט למוצאי שבת, איש

חסיד היה בלי מזון ומחיה¹⁹, ושם כתוב "רחש איך ישנה דינו, עבד למכור את אדונו", אז אמר לי אתה יודע איך אומרים "אדוני" במבטא אשכנזי? אומרים "אדונינו", והרי ככה אומרים שם ה' במבטא האשכנזי, אז מה עשינו? ברחנו מהקריאה הספרדית כי זה דומה בין קודש וחול, ומה נעשה בזה?²⁰ אז א"כ אין מה לעשות.

לא לשנות מסורת הספרדים

יט. לכן **המסורת שלנו היא מסורת קדומה מאד, ולא לשנות אותה**. ואם אשכנזי שמע פעם שם ה' נִי לא קרה כלום, הוא יוצא ידי חובה בזה בלי ספק. אומרים שהרב אוירבאך כשהיו מכבדים אותו לברך בשבע ברכות אצל הספרדים (והיו נותנים לו אחת מהברכות, ככה הרבה נוהגים), אז היה מברך במבטא ספרדי. וגם הרב אברהם יעקב זלזניק היה עושה ככה, אמרו לו למה? אמר "עלית לקרוא זיל בנימוסא" (שמו"ר פמ"ז אות ה'). ככה מנהג הספרדים, זו מסורת עתיקה, ולא לזלזל בה.

דיוקים בקריאת המגילה

כ. אותו דבר במגילה, יש כמה דברים לדקדק. **המלך** (מלרע) מהודו ועד כוש (א' א'), מי שאומר המולך מלעיל זו טעות, כי המולך זה עבודה זרה, כמו "אשר יתן מזרעו למולך מות יומת" (ויקרא כ' ב'), לכן "המולך" הלמ"ד בצירי, והטעם לא שני פשטין אלא פשטא אחת. **מהדו**, הדל"ת בדגש כי חסר אות נו"ן, הונדו, מהונדיא. על **רַצְפַּת** (שם ו'), או **רַצְפַּת**, אבל לא **רַצְפַּת**, למה לא **רַצְפַּת**? כי **רַצְפַּה** פירושה "גחלת", כמו "ויעף אלי אחד מן השרפים ובידו רַצְפַּה" (ישעיה ו' ו'), ופירושה גחלת (זה קוראים בהפטרה של יתרו). **פתגם** (א' כ'), **שעשגז** (ב' י"ד), אמרנו תמיד בגימ'ל דגושה, אבל בספרים מדויקים הגימ'ל רפויה, אז מי שידוע לבטא גימ'ל רפויה, יאמר פתגם שעשגז בגימ'ל רפויה. ועוד דבר, **ויהי כאמרם** (ג' ד'), יש שם קרי וכתבי, כתיב באמרם וקרי כאמרם, אז יש כאלה שקוראים פעמיים, כאמרם באמרם, אבל לא צריך, כי כל פעם שיש קרי וכתבי קוראים רק ע"פ הקרי, וככה צריכים לבטא. אי אפשר לקרא את שתי הקריאות. מרן כותב (סי' קמ"א ס"ח ע"ש) שהיה אחד עקשן שקרא (בדברים כ"ח, כ"ז) במקום "בטחורים" קרא "בעפולים" כמו הכתיב, הורידו אותו מהתיבה, וגערו בו שקוראים ע"פ הקרי. אותו דבר כאן, וכל מקום שיש קרי וכתבי, קוראים רק ע"פ הקרי.

קריאת עשרת בני המן בנשימה אחת

כא. "עשרת בני המן" צריך לומר אותם בנשימה אחת. התוספות (מגילה ט"ז ע"ב, בד"ה צריך) אומרים שזה לא מעכב, ואם אדם אמר אותם בכמה נשימות, זה בסדר, כי יש כאלה שיש להם קוצר נשימה, ולא יכולים להגיד הכל בנשימה אחת²¹. אבל יש חולקים על התוספות ואומרים שזה מעכב (מהר"ם והרוקח הובאו בליקוטים מהלכות אמרלל הלכות פורים. ועיין בהגה"פ פ"ב מהלכות מגילה אות פ'). לכן מה עושים? בן איש חי (שנה ראשונה, הלכות פורים הלכה ט') אומר. כשאתה קורא עשרת בני המן בנשימה אחת, צריך לשים לב שלא תקרא מלת "ואת" אחת בעל פה, אלא תסתכל עליהם, ואת" פרשנדתא "ואת" דלפון "ואת" אספתא. אבל יכול להיות שלמאן דאמר שהקריאה בנשימה אחת זה מעכב, אז אין ברירה אלא לקרא "ואת" אחת או שתיים בעל פה, אז מה עושים? **תקרא פעמיים, פעם אחת תשים לב על כל "ואת" איפה מקומו, ותקרא בשתי נשימות כפי יכולתך, ופעם שניה תקרא בנשימה אחת, וגם אם אמרת כמה אחדים "ואת" בעל פה זה בסדר, וככה ממה נפשך אתה יוצא ידי חובה. אמנם מה שפשוט וידוע שזה לא מעכב, אבל אדם ישתדל לעשות אימון ותרגילי נשימה לפני פורים, כדי שיבטא אותם כמו שצריך בנשימה אחת.**

19. אומרים שהפיוט הזה מסוגל לפרנסה טובה. ומסוגל ג"כ לתקן פגם הברית, כי יש בו כמה פעמים חב"ו, כמו "גונן בחשובה אשה וגם לבנים ח'משה". וכן "ח'פשיני ב'ודאי ו'בכירור כ'נמת לענין שחרור".
20. ובפיוט הזה אי אפשר לומר "אדונינו" כמו שכתוב תמיד, כמו "אם אדוניו יתן לו אשה" (שמות כ"א ד'), כי שם זה חרוז, "רחש איך ישנה דינו, עבד למכור את אדוניו".
21. ומישהו אמר, שבגמרא (מגילה ט"ו ע"ב) כתוב שהיו להמן מאתים ושמונה ילדים, ואם היו תולים כולם ביחד, מי היה יכול לקרא מאתים ושמונה ילדים בנשימה אחת? איך אפשר? ברוך ה' שתלו רק עשרה, שאפשר לאומרם בנשימה אחת.

16. וזו הכוונה של רבנו בחיי (פרשת וירא) שאמר והקמץ אע"פ שנראה שהוא דומה לפתח אין הדבר כן, אלא הברת הקמץ עליונה יותר מהפתח. ומה זה "עליונה"? לא מובן. אז הגאון יעב"ץ (בהקדמה לסידור) הבין כוונת רבנו בחיי שהקמץ אומרים או כמו האשכנזים, ואמר הנה רבנו בחיי היה מהספרדים, והוא הוכיח אותם על המבטא שלהם. אבל זה לא יתכן, כי הרמב"ם קרא הקמץ אָה, האבן עזרא קרא אָה (רק עשה איזה שינוי קטן), ואמר שבספרד קראו ככה, אז רבנו בחיי יאמר שכולם טעו? לא יעלה על הדעת, והרי רבנו בחיי הוא תלמיד הרשב"א, והרשב"א ג"כ מתוך החרוזהם שלו אתה לומד שאמר את הקמץ אָה. אלא הגאון יביע אומר ע"ה (ח"ו חא"ח סימן י"א אות ד') הסביר לנו, שהרי רבנו בחיי כתב אע"פ שנראה שהקמץ והפתח הם דבר אחד, ולכאורה איך יאמר שנראה שהם אחד? הרי צריך לומר אע"פ שטועים הציבור לומר שהם אחד, כי הם טועים, אז מה זה "שנראה שהם דבר אחד"? אלא הכוונה שבאמת נראה הדבר אחד, אבל ההבדל הוא שהקמץ היא הברה עליונה, דהיינו הביטוי הממוצע בין פתח לחולם, וכמו שאמר האבן עזרא (ספר אחות דף ג' ע"ב), וזו כוונת רבנו בחיי.
17. המפרש מסביר שם שהכוונה להורקנס ואריסטובולוס שהיו חברים שלי כביכול, כי הם אחים מזרע החשמונאים, אבל הם הסגירו אותנו לרומי.
18. למעשה זה לא אותו דבר, אנחנו מבדילים ביניהם, אבל לכאורה זה אותו דבר.

ועשית "עמנו" נסים ונפלאות

כב. ויש עוד דבר, בסוף נוסח "בימי מרדכי ואסתר", אומרים "ותלו אותו ואת בניו על העץ, ועשית עמהם נסים ונפלאות", מה זה ועשית "עמהם"? עם הבנים של המן עשית נסים ונפלאות? אחרי שתלית אותם על העץ הורדת אותם בחזרה? **לכן עדיף לומר ועשית "עמנו" נסים ונפלאות.** ותמיד צריך להזהר שהדברים יהיו ברורים, ולא תאמר הנה בסיפורים כתוב ועשית "עמהם", כי מותר לשנות בשביל שהדברים יהיו ברורים, **כי בתפילה צריך לדבר בלשון ברור.** וראיה לזה, מגמרא בכתובות (ז' ע"ב), שכתוב גם נוסח ברכת אירוסין "ואסר לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות", אז רבנו תם (הב"ד הר"ן שם, דף ה' ע"א מפדי הר"ף) אומר, שיכול אדם לחשוב שהתיר לנו את הנשואות לאחרים, ולא יתכן כדבר הזה. אז יש גירסא אחרת "והתיר את הנשואות לנו", וגם זה לא טוב, כי אפשר לחשוב שהתיר לאחרים את הנשואות לנו. ולכן אומרים מלת "לנו" פעמיים, "והתיר לנו את הנשואות לנו", כדי שלא תהיה טעות²². לכן גם כאן בסוף נוסח בימי מרדכי ואסתר, אומרים ועשית "עמנו" נסים ונפלאות.

דיני זמני קריאת המגילה

כג. יש דינים של קריאת מגילה בארבעה עשר ובחמשה עשר. בכל העולם קוראים בארבעה עשר, אבל בירושלים כיון שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קוראים בחמשה עשר. ואותו דבר גם בשושן הבירה (אם יש שמה יהודים)²³ ג"כ קוראים בה בחמשה עשר, כי ככה מפורש במגילה (ט' י"ח). לכן היהודים הפרזים קוראים בארבעה עשר, והיהודים הנמצאים בערים של חומה קוראים בחמשה עשר.

למה מימות יהושע בן נון דוקא?

כד. ולמה עשו דוקא מימות יהושע בן נון? אז הר"ן (מגילה ב' ע"א, ד"ה וכו' תימא) מסביר, כי אם היו אומרים מוקפת חומה מזמן אחשוורוש, אז ירושלים תהיה גרועה יותר משושן, שהרי חומות ירושלים נחרבו, לכן אמרו מוקפת חומה מזמן יהושע בן נון קוראים בהם בחמשה עשר, בין בירושלים העתיקה ובין בירושלים החדשה.

קריאת המגילה בשכונת רמות בירושלים

כה. ונפלה מחלוקת גדולה ב"רמות", ראמות וגביש לא יזכר ומשך חכמה מפנינים" (איוב כ"ח י"ח), וכל שנה יש בה מחלוקת עד השמים. **הרב עובדיה ע"ה ביביע אומר** (ה"ז סי' נ"ח ו"ט)²⁴, מביא ויכווח גדול על זה, והוא מוכיח שקוראים בארבעה עשר. למה? כי המרחק בין הבית האחרון בירושלים עד רמות הוא יותר ממיל. ויש אומרים שכיון שרואים את רמות מירושלים, אז זה יכול להיחשב אפילו למעלה ממיל, אבל הרב מוכיח שם שאינו כך. ועוד הוא אומר, שהרי עיקר ירושלים זה ירושלים העתיקה, ומשם אי אפשר לראות את רמות (ואם תאמר נעלה על גג? א"כ תוכל לראות משם גם את כל העולם, אז בכל העולם כולו נקרא בט"ו? אלא הכוונה בקרקע של ירושלים). ויש סברא של כף החיים (סי' תרפ"ח אות י"ד) שאם מגיעים בתוך שמונה עשרה דקות באוטו זה נחשב "סמוך", אבל הרב עמאר שיחיה (בקונטרס דברי שלום ואמת) דחה את זה, הוא הביא דבר נפלא מאד, הגמרא אומרת במגילה (ב' ע"ב) "עד כמה מיל כמחמתן לטבריא", והרי כל פעם שכתוב "מיל" בגמרא, היא לא שאלה כמה זה, כי מיל זה אלפיים אמה, למה כאן אמרו "כמחמתן לטבריא", אלא כדי שלא תאמר לי ש"מיל" כאן זה שאדם ירוץ על סוסים ורכב ופרדים, פרדים צבים וכרכרות, אלא "מיל" הכוונה שהוא הולך מיל ברגליו, ולכן אמרו "כמחמתן לטבריא", וא"כ זה לא בא בחשבון. ויש סברא שהרב משאש ע"ה

²² וגם כשמברכים את החיילים, אומרים בסוף: "דבר שונאינו תחתיהם, ויעטרם בכתר ישועה ובעטרת נצחון", ויעטרם" את מי? את השונאים שלנו ח"ו? צריך לומר "ויעטר אותנו" בכתר ישועה ובעטרת נצחון. "ויקיים בנו" מקרא שכתוב כי ה' אלהיכם ההולך עמכם וגו'. וכן בכל פעם שהמלה יכולה לגרום לטעות, מתקנים אותה.

²³ שושן הבירה זה עיר "המדן", ככה היא נקראת. ויש אומרים ש"המן בן המדתא" זה לא שאביו שמו "המדנתא", אלא המן מעיר המדן, ו"בן המדתא" הכוונה בן העיר הזאת. למה? כי "המדנתא" זו מלה מוזרה, כי אין ה"א הידיעה בשם פרטי, אז איך אומרים "המדנתא"? לכן יש מי שפירש כך, שהמדנתא זה המדן. ועיר "המדן" מופיעה בגמרא יבמות (י"ז ע"א) "חמדן" בח"ת, כי ח"ת וה"א מתחלפות.

²⁴ עשיתי סימן לזכור, "כי לא יזנח לעולם ה" (איכה ג' ל"א), יזנח" ראשי תיבות ל' יביע אומר, ז' חלק ז', נ"ח זה סימן נ"ח, ואח"כ ממשיך גם בסימן נ"ט.

היה אומר אותה (שו"ת שמש ומגן סי' נ"א), שכיון שיש לנו עירוב שמחבר את כולם לכן הכל נחשב עיר אחת, אבל גם הסברא הזאת הפריכו אותה. ויש סברא שמכיון שכולם משלמים מסים לעירייה ביחד, אז הכל נחשב עיר אחת, אבל גם זה לא מוכרח.

"בורגנין" לא מועיל

כו. ונשארה הסברא של "בורגנין", מה זה "בורגנין"? כל שבעים אמה מירושלים הביאו איזה בית מעץ שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות, כדי לחבר את רמות לירושלים. **אבל זה לא ראוי לדירה,** כי מי ידור בדירה של שני מטר על שני מטר? **וגם זה לא מקום של מגורים,** כי חסר שם שירותים מים וחשמל²⁵, אין שם כלום, אז איזו דירה זאת? **וגם הרב עובדיה ע"ה כתב** (יביע אומר ח"ז סימן נ"ח, הערה 2) **שבורגנין לא מועיל,** ושכך כתב בתשובת שבט הלוי (ח"ו חאו"ח סי' צ"ז)²⁶. ובפרט שזה נעשה רק לצורך פורים בלבד, ואחרי פורים לוקחים את זה, אז א"כ בשביל מה לעשות את זה? **"ניח לנו רבי טרפון במקומו"** (בבא מציעא מ"ט ע"ב), ונעשה כמו שפסק יביע אומר, עד שיאכלסו את כל המקומות.

בספק קוראים ביום י"ד

כז. וככה פסק הרב עמאר רבה של ירושלים, יש לו קונטרס שלם "דברי שלום ואמת" על זה. וגם הרב יהודה ברכה שיהיה בריא, בשו"ת ברכת יהודה חלק ששי (חאו"ח סי' ל"ד) שהופיע ממש מחדש, כתב על הדבר הזה. **אמנם יש חולקים בזה ואני לא ראיתי דבריהם, אבל לכאורה הדברים שכתבו שיקראו ב"ד עם ברכה ובט"ו בלי ברכה מספק, הם דברים נכונים.** למה? כי הרמב"ם כותב (פ"א מהל' מגילה ה"א) שהכרכים המסופקים אם קוראים בארבעה עשר או בחמשה עשר, קוראים בהם בארבעה עשר שהוא זמן קריאה לרוב העולם. ומניין להרמב"ם הדבר הזה? אז הגר"א (בביאורו לש"ע סי' תרפ"ח ס"ד) מעיר שיש ירושלמי (מגילה פ"ב ג"ג), שאפילו בן כרך שקרא בארבעה עשר יצא ידי חובה, וא"כ גם אם יש ספק אולי הוא בן כרך שקורא בחמשה עשר, הרי אם קרא בארבעה עשר יוצא ידי חובה, ולכן מספק נקרא בארבעה עשר, וגם עם ברכה.

שלא תהיה על זה מחלוקת

כח. אבל לא ראיתי דברי החולקים ולכן אני לא יכול להחליט, אלא כל אחד יעשה כדעת רבותיו. אבל שלא תהיה מחלוקת, שבאותו בית הכנסת אחד קורא בארבעה עשר עם ברכה והשני אומר לו בחמשה עשר, ואז מתחילים לריב. אלא כל אחד יודע, אם אתה הולך אחרי דעת האומרים בחמשה עשר, אז תחפש מקום שקוראים בחמשה עשר, ואם אתה הולך אחרי דעת האומרים בארבעה עשר, אז תחפש מקום שקוראים בארבעה עשר, כי אסור לריב. ודי לנו במחלוקת שבין אשכנזים לספרדים, ויש ביניהם ויכוחים בלי סוף (אמנם כתוב שאין בזה "לא תגודדו" כי כולם יודעים), אבל לא נוסף גם בין ספרדים לספרדים.

פה אל פה ידברו בו

כט. והבעיה כולה נובעת משתי סיבות, "שתים הנה קוראותיך מי ינוד לך" (ישעיה נ"א י"ט). סיבה ראשונה, שהרבנים לא מתווכחים אחד מול השני. הרב גט פשוט (בכללי כ"ל א') אומר, למה אנחנו חוששים גם לדעת יחיד? למשל אם שני פוסקים אומרים לא לברך ומאה פוסקים אומרים לברך, אנחנו אומרים סב"ל ולא מברכים, למה? הרי התורה אמרה "אחרי רבים להטות" (שמות כ"ג ב')? ואפילו בעניינים של חיוב מיתה שומעים להם, למשל אם היו שלשים וששה חברי סנהדרין אומרים שאדם פלוני חייב מיתה, ושלשים וארבעה אומרים שהוא פטור, אז הולכים אחר הרוב ודנים אותו למוות, אז מה הבעיה כאן בספק ברכות? למה לא הולכים אחר הרוב? אומר הרב גט פשוט, שבסנהדרין שהם דנו פנים מול פנים ודיברו אחד עם השני, לכן הולכים אחר הרוב, אבל כאן שהפוסקים כתבו כל אחד במקומו, הרמב"ם כתב בספרד, ורש"י כתב בצרפת, והרא"ש ורבו מהר"ם מרוטנברג כתבו

²⁵ ואיך יאמר אדם לחבירו "פורים שמח"? איזה שמח? שמ"ח ראשי תיבות ש"ירותים מים חשמל.

²⁶ זה נדפס בספרים החדשים של יביע אומר שהופיעו לפני שנה, ויש בהם הערות למטה.

באשכנז, והם לא ראו אחד את השני, אז אולי הם היו מדברים אחד עם השני הם היו מגיעים למסקנא אחת, או שהם היו הולכים לפי דעת הרוב, **לכן אין לנו כאן רוב אמיתי**. אבל היום ב"ה שיש לנו אפשרות לדבר אחד עם השני, אז מדוע לא יישבו הרבנים ביחד, יתווכחו יום שניים או שלושה, ויחליטו ביניהם?²⁷

להודות על האמת

ל. ובעיה שניה שיש בדור הזה, שקשה להודות על האמת, וכל אחד עומד בדעתו. וכי מה יקרה אם תודה על האמת ותאמר טעית? לא יקרה לך כלום, אדרבה הכבוד שלך יעלה עוד יותר. איך הגמרא (עירובין נ"ב ע"א, ועוד) אומרת? "הַדְרִי בִי", כלומר חזרתי בי, וגם "הַדְרִי בִי" פירושו ההדר שלך נמצא בך, לא הפסדת כלום, אלא להיפך כשאתה מודה על האמת אתה עולה יותר. הרמב"ם היה מודה על האמת, רבא שהלכה כמותו נגד אב"י (חוץ מששה מקומות) היה מודה על האמת. וזו מדה טובה להודות על האמת, אבל לצערנו היום זה לא כך.

וכשאתה קורא קונטרס או תשובה בברכת יהודה, אתה לא יודע מה טעמים של החולקים, לכן לא לריב על הדבר הזה. **לבי נוטה שקוראים בארבעה עשר**, כמו שפסק הרב עובדיה, ושם (יביע אומר החדש, ח"ו סימן נ"ח, הערה 2) יש לו הגהה, והוא אומר שבורגנין לא מועיל. ואם יש דברים חדשים, אינני יודע.

בן כרך שהלך לעיר, ובן עיר שהלך לדרך

לא. אחד ירושלמי שהיה בישיבה בבני ברק למשל, וביום ארבעה עשר אחרי טעודת פורים הולך לירושלים, מה הדין? האם קורא בארבעה עשר או בחמשה עשר? האם יכול לומר אני ירושלמי וקורא בחמשה עשר? ואז בליל פורים אנחנו נקרא מגילה כאן בבני ברק והוא יכול לשחק, לא מגילה, לא על הנסים שום דבר? יאמר רק פרק תהלים וגמרנו? לא, הדין הוא ש"פרוז בן יומו נקרא פרוז" (מגילה י"ט ע"א)²⁸. וא"כ אם אדם בא מעיר שהיא מוקפת חומה שקוראים בה בחמשה עשר, נגיד שבא משושן²⁹ טס והגיע לבני ברק ליום אחד או לכמה ימים, מה הדין שלו? האם קורא בארבעה עשר או בחמשה עשר? הדין שקורא בבני ברק בארבעה עשר, כי "פרוז בן יומו נקרא פרוז", ולעומת זה גם "מוקף בן יומו נקרא מוקף".

מה הזמן הקובע להיקרא פרוז או מוקף? עלות השחר, דהיינו אם ביום ארבעה עשר בעלות השחר הוא היה בעיר שאינה מוקפת חומה, כמו

27. פעם הרב הרצוג ע"ה היה מזמין בכל יום ששי את כל הרבנים, רבנים של נטורי קרתא, רבנים חרדים, רבנים מזרחיטיים, את כולם ביחד, ומביא להם עניינים מסובכים בהלכה, אומר להם באה אלי שאלה חמורה בממזרות ודברים כאלה, מה לעשות? וככה היו מחליטים. לא היתה מריבה ביניהם, ויכוחים פוליטיים היו לבד, אבל התורה לא יודעת ויכוחים פוליטיים. איך אמר חכם אחד? "בתורה אין חציצין ומחיצין", כלומר אין חציצות ומחיצות, כולם אותה תורה. פעם היתה להם סבלה מסובכת מאד, אז אמרו הרבנים לרב הרצוג, תשמע ישנו אברך אחד שמו רבי יוסף שלום אלישיב, חתנו של רבי אריה לוי, שהוא למדן גדול וכל הזמן לומד, לך תתה על קנקנו. בזמנו חותנו הלך להכיר אותו, הגיע לבית המדרש והוא שומע אותו מדבר ומסביר, חשב שהוא לומד עם חברותא, הלך ובא פעם אחרת, והנה הוא שוב מדבר ומסביר, וככה כמה פעמים, שאל מה זה? כל הזמן יש לו חברותא? אמרו לו אין לו בכלל חברותא, הוא לומד לבד, רק שהוא מסביר לעצמו את הגמרא וכך לקח אותו לחתן. אז הרב הרצוג הזמין אותו אליו, והוא היה אברך בכלל, שאל אותו מה עושים בשאלה הזאת? פתר לו את השאלה בצורה נפלאה, אמר לו אתה חי כמו אברך כולל? אתה צריך להיות בבית הדין הגדול, מיד העלה אותו לבית הדין הגדול בלי מבחן ובלי שום דבר, וכיהן בבית הדין הגדול עשרים וחמש שנה עד לזמן "האח והאחות". אבל הרבנים היו מתווכחים ולומדים ביחד.

28. חכמים (שם) למדו את זה מהפסוק "על כן היהודים הפרזים היושבים בערי הפרזות" (אסתר ט' יט). הפסוק לא אמר "תושבי ערי הפרזות", שאז הכוונה שהם תושבים קבועים שם, אלא אמר "היושבים בערי הפרזות", ומשמע גם היושבים לפי שעה, דהיינו פרוז בן יומו.

29. ויהיה אפשר לנסוע משושן כאשר כל המשוגעים האלה של איראן וחבריהם יעברו מן העולם, שהקב"ה ישמור על ישראל ויהיה אפשר לנסוע לשם, ולראות אם יש שם קבר מרדכי ואסתר או משוה אחר, ועוד כמה מחמדים שהיו לנו.

בני ברק ורוב ערי ישראל, אז הוא נעשה "פרוז", ויוצא ידי חובה בקריאת המגילה של יום ארבעה עשר.

אבל אם הוא קבוע בעיר מוקפת חומה, אז כשהוא ילך לשם כדאי לקרא עוד פעם בחמשה עשר (בלי ברכה), כי הירושלמי אומר (מגילה פ"ב ה"ג) שאם עקר דירתו נתחייב כאן וכאן, וכאן הוא לא עקר דירתו אלא עיקר דירתו הוא בעיר מוקפת חומה, וא"כ זה יותר מעקר דירתו (אל תקרי עקר אלא "עיקר"), כי עיקר דירתו שם. **אבל אדם שעיקר דירתו הוא בבני ברק, ונסע לירושלים בליל חמשה עשר, לא קורא איתם שוב מגילה. ואם הזמינו אותו לברך ולקרא להם, יאמר להם אני לא יכול כי כבר יצאתי ידי חובה, זה לא היום שלי.**

בן עיר שצריך לקרא בכרך, מה יעשה?

לב. היה אחד שאשתו היתה חולה, הוא היה בבני ברק והיא אצל ההורים שלה בירושלים, אז הוא רצה לנסוע אליה בליל חמשה עשר כדי לקרא לה את המגילה. אמרתי לו שאי אפשר, כי אתה גר פה בבני ברק ואין עיקר דירתך בירושלים, רק אשתך הלכה זמנית לירושלים כדי שההורים יעזרו לה ויסעודו אותה, אז כיון שאתה נמצא כאן וקראת ביום ארבעה עשר, כבר יצאת ידי חובה, ואתה לא יכול ללכת לירושלים ולקרא לה, כי מי שפסטר מהדבר לא יכול להוציא את הרבים ידי חובתם. אז מה הוא יעשה? **אמרתי לו תסע בליל ארבעה עשר לירושלים, ובעלות השחר של יום ארבעה עשר אתה נמצא כבר בירושלים, וממילא אתה שייך לירושלים ולא תהיה "פרוז" בכלל, ואז תוכל לקרא לה בליל חמשה עשר, ואתה תקרא שם בבית הכנסת ותצא ידי חובה, ותעשה הכל כמו שצריך לעשות.**

מצוות יום פורים ברמות

לג. ולגבי רמות, גם אלה שעושים בארבעה עשר כפי דעת הרב עובדיה ע"ה, ביום חמשה עשר יקראו בלי ברכה, וצריכים לעשות משלוח מנות בשני הימים כי אין בזה ברכה, וגם מתנות לאביונים אדרבה זה לשמח עניים. אבל קריאת המגילה בברכה זו המחלוקת כאן, האם קוראים המגילה ביום י"ד בברכה וביום ט"ו בלי ברכה, או שקוראים ביום ט"ו בברכה וביום י"ד לא קוראים בכלל. אז אמרתי שכל אחד ישאל את רבותיו, ושלא יעשו שתי דעות בבית הכנסת, "לא תעשו אגודות אגודות" (יבמות ג"ג ע"ב), אין לנו ברירה. **אם היתה לנו אפשרות שכל רמות יחליטו הלכה אחת לכולם אין טוב מזה, אבל לצערנו זה לא כך.**

הרב דבליצקי שיחיה ככה הביאו בשמו דעתו ג"כ לקרא בארבעה עשר, ולהבדיל בין החיים רבי יעקב קנייבסקי גם הוא דעתו ככה, ועוד כמה פוסקים, מובאים בקונטרס "דברי שלום ואמת". אבל כיון שלא ראיתי את הקונטרס השני אני לא אוכל לומר דבר, ואפילו אם אומר מי ישמע לי.

שלא ירבו מחלוקות בישראל

לד. לכן כל אחד ישאל את רבותיו, ויברר איך קוראים בבית הכנסת שלו, כדי שלא תהייה מחלוקות בישראל. כמה נלחמו רבותינו שלא ירבו מחלוקות בישראל. רבן גמליאל הגיע למצב שגיסו רבי אליעזר בן הורקנוס, היה ביניהם מתח נורא עד שבירכו אותו, ויום אחד רבן גמליאל נוסע בספינה, והנה עמד נחשול של ים להטביע את הספינה, עמד רבן גמליאל ואמר, רבונו של עולם גלי וידוע לפניך שלא עשיתי הדבר הזה מתוך שמחה, וכי יש לאדם שמחה לנדות תלמיד חכם גדול בישראל? אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקות בישראל (בבא מציעא נ"ט ע"ב). כי לא החכמה שלכל אחד יש דעה משלו, אני חושב ככה ואני חושב ככה, אלא החכמה היא שישבו כולם ביחד וילבנו את ההלכות, וככה יצורפו ויתלבנו הדברים, אבל עוד לא זכינו לדבר הזה, יהי רצון שינזכה בעז"ה. ושנזכה לגאולה שלמה במהרה בימינו, אמן ואמן.

להצלחת חתן הבר מצוה
יהונתן יצחק נ"י
בן דוד ועיל עושה הי"ו

לרפואת
ויליאם חיים שלמה בן מרים
פרתוך אל נא רפא נא לו.

לרפואת
יוסף חי בן מסעודה
לבית כהן אל נא רפא נא לו.

להפצה, לשאלות, להנצחות ולקבלת העלון ניתן לפנות
למייל: betnamn@gmail.com | או לפלאפון: 052-7159826 - ישראל